

ب مروڤکرنا تشتان د رۆمانا "ئاترا" یا (دیار ئەرهەدنی) دا

د. نفیسه اسماعیل حاجی

پشکا زمانی کوردی، کولێژا زمانان، زانکویا دهۆکی، هەرێما کوردستانی-عێراق

((مێژوویا وەرگرنا ئە کولینی: 7 چریا دووی، 2018، مێژوویا رەزامەندی بە لافکرنی: 28 ئاداری، 2019))

پوختە

ل فان سالیڤن دوماهی چەند نفیسەرین گەنج ل کوردستانی پەیدا بوون، دیار ئەرهەدنی ئیک ژ وانە. "ئاترا" رۆمانا وی یا ئیکبە، تشتی سەرنجراکیش د فی رۆمانیدا، پتریا کەسایەتیان تیدا گیانەوەر، دار و بەر و تشتن. هەمی دناخفن و هزر دکەن و دربرپنی ژ هەستین خوە دکەن، سیمایین مروفایەتی وەکو: حەز ژیککرنا ئیک و دوو، دلوفانی، هەلدگرن" نانکو مروڤزن ژ مروڤان. د ئاترایدا هەمی تشت دلوفان و بیگنەه و دباشن مروڤ ب خو تینەبن. هەر چەندە چیرۆکین سەرزاری گیانەوهران یان چیکرنا کەسایەتیان ژ تشتان دبت د بیافی ئەدەبیدا تشتەک نوی نە بت، بەلی دفی رۆمانیدا بیافەک بەرفرە وەرگریه و خالا گرنگر ئەو هەمی تشت دلوفانن ژبلی مروڤان" لەوما ئەو چەندە جەیی ئە کۆلینی و سەرنجا مە بۆ ئە کۆلینی کیشایە. ئەو ئە کۆلینە هەولدا ئە کە بۆ پیشچاقرن و لیکەرپان ل ئە گەریڤن فی دیاردی ل نک فی نفیسەری گەنج. ئەو گریمانا ئەم د فی بیافیدا هەولدا دەین پرۆڤ بکەین ئەو کو پەیوەندی د نافەرا هزرا نفیسەری و چینا وی و بەرەمی ویدا هەیه. ئەم هەولدا دەین پرۆڤ بکەین کو بەرامبەر ب تشتکرنا مروڤان ئەوا ژ ئەنجامی سیستمی سەرمایەداری و دیسان نەمانا بەها و پرنسیپین مروفایەتی ژ ئەنجامی تیرۆری نەخاسە پشتی هاتنا گروپی تیرۆریستی بنافی ئافاکرنا دەولەت و خیلافەتا ئیسلامی و ئەنجامدانا وان هەمی کار و کاریارین هوفانە" نانکو ژ ئەنجامی بارودوخین هوفانە بین جیهان ل فان سالیڤن داوی تیدا دەرباز بووی مروڤ وەکو هوفزین بونەوەر دیار بوو، ئەرهەدنی مروڤکرنا تشتان و گیانەوەر و داران د رۆمانا خوەدا ئەنجامدا. بۆ ئەنجامدانا فی ئە کۆلینی مە ئەو بوچوونا رەخنەیی وەرگریه ئەوا دویفچوونی ل وی پەیوەندی دکەت ئەوا دنافەرا بەرەمی ئەدەبی و جفاکیدا هەمی، نەخاسە تیورا لوسیان گولدمانی (بونیاتگەریا پیکهاتەیی).

کلیلین ئە لیکۆلینی: بونیاتگەریا پیکهاتەیی، ب مروڤکرنا، ب تشتکرنا، مروفایەتی، جیهانینین، ئاترا

پیشەکی
کو پتریا کەسایەتیڤن وی تشت و دار و بەر
و گیانەوەر، هەست دکەن، دناخفن و هزر دکەن"
دیار ئەرهەدنی رۆمانا "ئاترا" ب شیۆهیهکی
نانکو مروڤکرنا هەر تشتەکی ژبلی مروڤی ب
سەرنجراکیش نفیسەیه. ئەو ژ ئافاکرنا جیهانەکی
خو. ب راستی نفیسینا رۆمانەکی ب فی رەنگی

نەمای نەکرین، ئەره دنی ب مروڤکرنا وان تشتین رادییت "نانکو بلندکرنا بهاین وان بهرامبەر نزمبونا بهایی مروڤی.

نەمین عەبدولقادر عومەر د ڤه کۆلینا خوهدا دیار دکەت کو کاودانین پشتی هیرشا داعش بو سەر هەریمی کارتیکن ل سەر جیهانبینینا نفیسەرین گەنج ورۆمانین وان کریه کو د بهره مین واندا بیزاریی و خەموکی و ره شیبینی جهه کی بهرفرهه کریه. ئەوژی ژ نەنجامی "ژده ستدانا بهاین جفاکی یین بلندە. داکەفتین دباری جفاکی وئابوری و سیاسیدایه. ئەڤ جیهانبینینا تراژیدی ژی پەیدا دکەت..."⁽¹⁾ ئەڤ نەنجامی ڤه کۆلهری پالپشتیا بوچوونا مه یا ئەم هەولدهن د ڤی ڤه کۆلینیدا پرۆڤ بکەن، دکەت.

ئەڤ ڤه کۆلینه ژبلی پوخته وپیشه کی ژ سی پشکین سەرەکی پیکدهیت. پشکا ئیکی ب نافونیشان "تیۆر: په یوه نديا ئەدهبی ب جفاکیڤه"، بهلی پشکا دوی ب نافی "ب تشکرنا مروڤان و ب مروڤکرنا تشتان" ه. پشکا داوی ژی ب مروڤکرنا تشتان د "ئاترا" ییدا ب خوڤه دگرت

بو پرۆڤکرنا بوچوونا خوهدا دیسان شوڤه کرنا تیکستی، مه پشت بهستن ب وی بوچوونا ره خه بی کریه یا ڤه کۆلینی ل په یوه نديی دنابره به ره می ئەدهبی و جفاکیدا دکەت، نه خاسمه تیورا لوسیان گولدمانی "بونیا تگه ریا پیکهاته بی"، چونکو ب دیتنا مه گریدان و په یوه نديی دنابره بنیاتی ئاترای وچینا جفاکی یا ئەره دنی نوینه راتیا وی دکەتدا

جهی پرسیار ڤه کۆلینییه و ئەڤ شیوازیه بهری مه دایه فی بابەتی. هەر چەندە ب درێژاهیا میژوو یا ئەدهبی دیت تیکست بهینه دیتن تیدا داکوکی ل تشتان هاتبته کرن یان ل سەر زمانی گیانه وهران هاتبته نفیسین وه کو نمونه تیکستا "کليلة ودمنه". دیسان دیت نفیسەر ب فی شیوازی گهلهک ئارمانجان ب جه بینت وه کو: نفیسینا تیکسته کی رنجراکیش "نانکو بو جوانی وخوشیا ئەدهبی و دیسان به ره می وی کاریگه رتربیت و دیت شیوازهک نه راسته وخو بیت بو ره فینی ژسانسورا سیاسی، جفاکی وئایینی. بهلی ئەدهب ب ریکا گهلهک شیوازان فی چەندی بجه دینت و بیگومان ئەڤه ل سەر ئاترای ژی پراکتیک دت هەر وه کو دی بو خوانده ڤانی ژ شوڤه کرنا تیکستی خو یا بت، بهلی ئاترای تابه تمه نديا خو هه یه. ئەره دنی هه می تشت دجیهانبینا پری مروڤایه تی ودلوفانی وباشی کرینه و بهرامبەر، مروڤ وه کو بونه وهرهک درنده و دوور ژ مروڤایه تی نیشاندا یه. ئەڤه ژی پرسیاریه" لهوما ئەڤ ڤه کۆلینه ل نه گه ر و به هانه یین دپشت فی شیوازیرا دگه رت. ئارگیومیتنا د فی بیاییدا ئەم هەولدهن پرۆڤ بکەن ئەوه کو ژ نەنجامی پیشلکرنا بهاین مروڤایه تی و ب تشکرنا مروڤان، ئەره دنی د ئاترا ییدا ب مروڤکرنا تشتان، گیانه وهران و داران رادییت، نانکو بهرامبەر هوفاتییا مروڤان ل فی سهرده می ژ نەنجامی بارودوخین سیاسی، کومه لایه تی وئابووری و گروپین تیرۆرست یین ئیسلامی ئەوین چ هوفاتی

جفاکی و بنیات و تهخین وی ههیه. بهلی جوداهیا هەر دوو نفیسه‌ران د چهوانیا فه‌گوهازتتا ژبواری دهره‌کیدایه. نه‌گەر تین د وی باوه‌رییدا بیت کو نه‌دهب فه‌گوهازتته‌کا (نالی) یه یا عه‌قلیه‌ته‌کا ده‌ستیشانکری، کو ب هووری هەر تشتی د 1. رویددهت تومارکریه“ بهلی باوه‌ریا گولدمانی نه‌وه کو نه‌دهب تومارا کومه‌کا عه‌قلانه کو ژیده‌ری هزرین وان ته‌خه‌ک یان گروپه‌ک یان کومه‌که کو هه‌قه‌ژه ل گه‌ل ته‌خین دی یین به‌ریه‌لافین جفاکی. وی ته‌خی بنه‌مایه‌کی (نسقا) هزرکرنی هه‌یه ب ته‌مامی وه‌که‌فه‌ل گه‌ل بنه‌مایه‌ی هزری یی د نا‌ف تیکستی ئافرانیدا نه‌وی به‌هره‌مندی نفیسی کو پشکه‌که ژ کومی یان ته‌خی⁽⁵⁾.

ژ بنه‌مایین هزری یین گرنگ یین گولدمانی د تیورا خوه‌دا مفا ژی وه‌رگرتی تیورا مارکسی ومیتودا وی یا دیالکتیکی یه. مارکس ره‌فتارا مروڤی ب بنه‌مایین ئابوری و سیاسی و کومه‌لایه‌تی یین ده‌وروبه‌رین وی فه‌گریددهت⁽⁶⁾. ئیک ژ پیکهاته‌یین بنه‌ره‌تی یی ل سه‌ر بنه‌مایه‌ی وی هزرا مارکسی ئافا دبیت، مادیا میژووی “فهلسه‌فا میژویه نه‌ندامه‌تیا خوه ژ میتودا مارکسی وه‌ردگرت، د بیافی ناکوکیین ته‌خیدا پشتبه‌ستنی ب گریدانا شیوه‌یین هوشمه‌ندییا کومه‌لایه‌تی ب به‌ره‌می مادی یی ئابوری فه، دکه‌ت⁽⁷⁾. د بیافی فه‌کولینا ئافراندا نه‌ده‌بیدا، مادیا میژووی ژ چه‌مه‌که‌کی بنه‌ره‌تی ده‌ستپیدکه‌ت نه‌وژی نه‌وه:

هه‌یه و شیوازی وی ژ نه‌جمی دیتنا وی وچینا وی بوویه. ژبه‌ر فی چه‌ندی وه‌ر وه‌کو نه‌مین عه‌بدولقادر عومه‌ر دبیت: “گرنگی بکارئینانا تیورا گولدمانی ژبو فه‌کولینا رومانا کوردی نه‌وه کو ده‌رفه‌تی ده‌ته فه‌کوله‌ری تیینیا وه‌رارا رومانا کوردی بکه‌ت ژنالیی فورم وکونتیکستی فه د چارچوڤی وه‌رارا بارودوخی جفاکی سیاسی دا⁽²⁾.”

1- تیور: په‌یوه‌ندییا نه‌ده‌بی ب جفاکی فه

گولدمان دیار دکه‌ت کو به‌ره‌می نه‌ده‌بی ل دویف گوهورینا بنیاتی ژبواری وباری کومه‌لایه‌تی ده‌ینه گوهورین. دیسان ده‌ینه‌گوتن کو “شیوه درومانیدا فه‌گوهازتتا ژبانا روژانه‌یه بو سه‌ر ئاستی نه‌ده‌بی، یان نه‌لترناتیفی فی ژبانی یه د جفاکی تاکیدا یی نه‌جمی به‌ره‌می، نه‌کو ژبه‌ر تیرکونا پیدئین مروڤایه‌تی، به‌لکو ژبه‌ر بازاری⁽³⁾. گریدانا نه‌ده‌بی ب جفاکی فه بوچوونه‌کا نوی نینه، به‌لکو گه‌له‌ک که‌شه و دزفرته سه‌رده‌می گریکان، نه‌خاسمه هه‌ردوو فه‌یله‌سوڤین ناقدار نه‌فلاتون و نه‌رستوی و تیورا وان یا لاسایکرنی. پاشی گه‌له‌ک هه‌ولین دی دفی بیافیدا په‌یدا بوون، وه‌کو هزر و بیری (دی ستایل 1766-1817) ی د په‌رتوکا ویدا (د نه‌ده‌بیدا). نه‌ف بیر و باوه‌ره د نفیسیین (هیپولیت تین 1828-1893) ویدا پیشکه‌فتن. نه‌خاسمه دپه‌رتوکا وی (میژوویا نه‌ده‌بی ئنگلیزی) ویدا⁽⁴⁾. دیتنا گولدمان ل گه‌ل تین به‌که د وی چه‌ندییدا کو نه‌ده‌ب نه سه‌ربوره‌کا بله‌زه (نزوه) یان خه‌یاله، به‌لکو ژبواره‌کی دهره‌کی یی گریدای

یا دیالیکتیکی لاددهت، ئەوا د وی باوه‌رییدا کو
فاکتەرین مادی (ئابوری) هه‌می ژایانا مروڤایه‌تی
کونترول دکه‌ت. بیگومان ژیر خانی گرنگییا خوه
د پڤکنینانا هنز و بیر و بوچوونین مروڤیدا هه‌یه، به‌لی
ئه‌ه‌ چهنده گرنگییا فاکتەرین نایدیولوزی وه‌کو
هنز و باوه‌رییان رهد ناکه‌ت. ب بوچوونا
گولدمانی مه‌رم ژ دیالیکتیکی کارلیککونا
سه‌رخانه و ژیرخانی‌یه⁽¹⁰⁾.

(میخائیل باختین 1895-1975) ی دیتنا
لوکاشی ده‌رباره‌ی رۆمانی ته‌مام کر، ئەو رون
دکه‌ت کو رۆمان تاك ژانره یا هیشتا دپیکهاتنیدا،
ژبه‌ر فی چهندی ب ره‌نگه‌ک بنه‌ره‌تی، کوور و ورد
وله‌زا پيشکه‌فتنا ژيواری ب خوه ره‌نگه‌ده‌ت.
ب تنی ئەو تشتی د دوخی پیکهاتنیدا ل دیاردا
چیوونی (صیروره) دگه‌هیت⁽¹¹⁾. یا گرنگ ل
فیری تیگه‌هشتا تایه‌ته‌ندییا تیکستی ئەده‌بی یان
رۆمانی‌یه ب ریکا تایه‌ته‌ندییا فورم وشپواز ودیتنا
تایه‌تا جیهانی. باختین رمان وزمانی ب جفاکیفه
گریدده‌ت. ئەفی چهندی دکه‌ت بی
پشتگوه‌نیخستنا ئافرته‌ری ئەوی ئەه‌ه‌ جوړین
رامانان و زمانی و نه‌هنده‌کین دی بکارئینان. ب
دیتنا باختینی هوشمه‌ندییا خودی ب تنی ب ریکا یا
کوم دورست دبیت. پيشوه‌خت لوکاشی داکوکی
ل قان هه‌ر دوو جوړین هوشمه‌ندیی ذکر و دیسان
قوتابی وی لوسیان گولدمان ل سه‌ر ریازا وی
دچوو⁽¹²⁾.

لوسیان گولدمان د تیورا بونیاتگه‌رییا

ئه‌ده‌ب و فله‌سه‌فه د دوو بیافین جودادا ده‌ربوون
ژ جیهانبینینی دکهن و دیسان ئەه‌ جیهانبینینی هه،
نه‌ رویدانین که‌سی نه، به‌لکو کومه‌لایه‌تی نه.
مادییا میژوویی ب روونی د بیر و بوچوونین
گولدمانیدا خویایه، کول سه‌ر بنه‌مایی وی میتودا
خوه یا بونیاتگه‌ریا پیکهاته‌یی ئافاکر⁽⁸⁾.

هه‌ر د فی بیافیدا ژبلی رولی (بلیخانوف) ی د
سوسیولوزیا ئەده‌بیدا و ئەو کارتیکونا ل گولدمانی
کری، رولی گرنگی هزرانی مه‌جهری (جورج
لوکاش 1885-1970) ی د بیافی
سوسیولوزیا بیدا ناهینه پشتگوه نیخستن. لوکاش
شیا میتوده‌کی بو شروقه‌کونا ره‌خه‌بی
دابه‌زرینیت، ئەو ژی ب پشت به‌ستن ب هنزا
هه‌فته‌رییی د ناهه‌را نمونه‌یی جوانکاری یین
کاری هونه‌ری و ئافه‌یین ئابوری یین هه‌ه‌چه‌رخ یین
جفاکی. ژ به‌ر فی چهندی دبیت یه‌که‌م که‌س به‌ه‌ته
هژمارتن، هه‌ولدا ی بو ئافراندا شپوازه‌کی نوی د
فه‌کولینین سوسیولوزیدا د بیافی ره‌خه‌یا
ئه‌ده‌بیدا⁽⁹⁾. لوکاش دبیت کو ئەده‌ب ره‌نگه‌دانا
ژیواری کومه‌لایه‌تی-ئابوری‌یه، به‌لی هنزا هه‌بوونا
په‌یه‌ندییه‌کا بقیت نه‌قیت (حتمی) یا رون د ناهه‌را
واندا رهد دکه‌ت و هه‌ولده‌ت پروڤ بکه‌ت کو
شاکارین ئەده‌بی نه‌ ب تنی پشتبه‌ستنی ب
به‌ره‌مه‌نیانا نایدیولوزیا یین به‌ره‌لایین سه‌رده‌می
خوه دکهن، لی دفورمی خوه‌دا ره‌خه‌گرتنی ل وان
نایدیولوزیا یان به‌رجه‌سته دکه‌ت. ب فی
هه‌لوستی گولدمان ژ ماموستایی خوه و دیتنا وی

دکەت⁽¹⁰⁾. کەواتە بونیاتگەریا پینکەتەیی کونتیڤکستی ل بەرچاڤ وەردگرت، پروسیسا ئافراندا دەقی ئەدەبی ب بنەمایێ هزری یی گروپەکی دەستیشانکری یی جفاکیڤه گریڤدەت⁽¹⁷⁾. ئارمانجا فی تیوری شروڤه کرن وراقە کرنا تیکستان و دیاردان ب ریکا وان ب خو، دیسان وان ب بنەمایین مەزتر یین ئەو ژێ یان ل گەل پەیدا بووین ڤه گریڤدەت. ب فی چەندی ئەو میتودە کا جەدەلی یه بو ڤه کولینا دیاردین رۆشەنبیری ل سەر بنەمایێ هندی کو هەر ڤه کولینە کا زانستین مروڤایه تیدا پیدڤیه ژ جفاکی دەستپیکەت. دیار دکەت کو دیاردین رۆشەنبیری بنەمانه ژ بنەمایین بەرفرەهتر پەیدا دبن و ب فی رەنگی هەتا دگەهنه بنەمایێ سەرەکی یان سەنتەری پینکەتێ ئەوی گەوهەری پەيوەندی د ناڤهرا تیکستی و بنەمایین ژ دەرڤه ی وی خو یا دکەت⁽¹⁸⁾. ئەڤ تیوریه ئەم دڤه کولینا خوەدا بکار دئین ئەو ژێ ژبەر گەلەك ئەگەر ان.

گرنگییا تیورا گولدمانی ب گشتی و بو ڤه کولینا مە ب تایبەتی د چەند ئالیاندا خو یا دبت. ئەڤ تیورە دەرڤه تی ددەت ڤه کولینێ ل تیکستی ئەدەبی ب ریکا دوو ئاراسته یان بکەت. یا ئیکێ ناڤه کی یه، پەيوەندیان، سیستەمان و نیشانان د تیکستیدا ل بەرچاڤ وەردگرت. یا دوی دەرەکی یه، ڤه کولینێ ل پەيوەندییا فی بنەمایێ—تیکست— ب چارچوڤه یین کومەلایه تی و دەرونی یین تیکستی ئەدەبی ژێ پەیدا بووی دکەت. ب فی چەندی ئەڤ

پینکەتەیییدا خو یا دکەت کو وه کەهڤی دناڤهرا جیهانا کاری و بنەمایێ هوشمەندی یی گروپێ کومەلایه تی یی نفیسەری هەیه. ئەڤ تیکهھی گولدمانی یی کو گرمانا سەرەکییا تیورا وی یه، دبیت کو نه کەس یان تاك و نه کوم بابەتی ئافراندا رۆشەنبیری یه، بەلکو گروپێ کومەلایه تی ب ریکا نفیسەری⁽¹³⁾. جەوهەری تیورا گولدمانی تیکهھی (جیهانبینین) ی یه، چونکو ئەو هەمی ئەلەمنتین دی یین دەقی ئەدەبی ویین شروڤه کرن و راقه کرنا رەخنەیی کوم دکەت، لەوما ئەوه دەربرینی ژ دیتنا گولدمانی بو تیکستی ئەدەبی دکەت⁽¹⁴⁾. گولدمان فی تیکهھی—جیهانبینین— رون دکەت ودبیت: "ئەوا من ب جیهانبینینا ناڤکری تیرمەکی گونجایه بو پینکەتەیا تەمام یا هزران، سرۆشان وهستان ئەوین پینکڤه ئەندامین گروپه کی جفاکی ب هەڤرا گریڤدەن... دیسان ئەوین وان هەڤدژ ددان ل هەمبەر ئەندامین گروپین دی یین جفاکی"⁽¹⁵⁾. ب فی چەندی جیهانبینین، دیتنا نفیسەری یه، ئەوا ژ مەرچین وی گونجای و پینکڤه گریڤدای بت. دیسان ئەڤ دیتنه ئیکه دەربارە ی هەمی ئالیین ژبواری یین دەوروبەری نفیسەری و بەرهەمی وی و وەرگری. دیتنا ل نک وی نه هەردەم دیتنا تاکی یه ئەوا بەردەوام دگوهورینیدا، بەلکو دیتنه کا ریکخستی یه یا هزرا کومە کا خەلکی یین د بارودوخین ئابوری و کومەلایه تی یین وه کەهڤدا دژین. نفیسەر دەربرینی ژ وان ریکخستان ب رەنگه کی پر رمان

تیوره نوینەراتیایا کیماسیین ډاکوکی ل تیگهه ل رهنگه دانا ئالی (الانعكاس الالی) دكهت. دیسان چاره سه ریا کیماسیین تیورین فورمالیستی، ئەوین تیگهستی ژ کونتیگهستی کومه لایه تی و دهرونی جودا دكهن، دكهت⁽¹⁹⁾. ب فی چهندی ئەو تیوره نه ب تی نافه روکی شوڤه دكهت، به لكو پیکهاتا جوانکاریا تیگهستی ژی شوڤه دكهت، دا ته کنیک و شیواژین نفیسه ری د تیگهستی خو ه دا پهیره و کرین دهستی شان بکهت⁽²⁰⁾. دیسان گرنگیا فی تیوری بوڤه کولینا مه د هندی دایه کو ئەو خویا دكهت زوربه ی به رهه مان د سوسیولوژیا ئەدهیدا په یوه ندییه ک دناڤه را گرنگترین به رهه مین ئەدهبی و هوشمه ندییا گروبی جفاکی بی نفیسه ری دهستی شان کریه، ئانکو ب دیتنا فی تیوری تیگهستی ده برینی ژ ته خه کا جفاکی یا تایهت دكهت. ههروه ها خویا دكهت کو فورمی ئەدهبی په یوه ندییه کا راسته وخول گهل ب بنه مایی ئابوری و بارودوخی جفاکیفه هدییه⁽²¹⁾. ئەو چهنده هه می پالپشتییا پروڤکرنا بوچوونا مه د فی فه کولینیدا دكهت. دیسان یا گرنگ گولدمان ب تنی ډاکوکی ل ئەگه رین ئابوری د شوڤه کرنا جیهانینی یا تیگهستی ناکهت⁽²²⁾، ئەو چهنده ژی پالپشتییا ئارگو مینتا فی فه کولینی دكهت.

سیمایی مروڤایه تی دكهته تشتین هسك (جامد) خودان هه بوونا سه ربخو و هندهك سیمایی مژهوی یین نه مروڤایه تی دده تی. ئەو هزره ره خه گرتنه کا ب هیزه ل سیسته می سه رمایه داری، کو خویا دكهت سیسته مه که مروڤان فه دگو هیزته تشتان کو دبیت بهینه کرین و فروتن⁽²³⁾. دهستیپکا فی تیگهه ل نك مارکسی بوویه کو بو سالوخذانا شیوه کی ژ شیوه یین هوشمه ندییا کومه لایه تی بکار دینا ئەوا په یوه ندیین مروڤایه تی تیدا دهینه فه گوه ازتن بو سیمایی فیزیکی یین تشتان⁽²⁴⁾. کهواته دهستیپک دزفرته تیورا مارکسی وپاشی لوکاشی و گولدمانی.

ب تشتکرن تیگهه کی مارکسی بی گرنگه د بوچوونین ئەنترپولوجیدا و د په رتوکا (رأس المال) دا د شیوی تیومی بیرو حکرنا کهل و په لان (صنمیة السلع) وه رار کر. ب تشتکرن دیتنا دیاردین مروڤایه تییه هه ر وه کو تشت، ئانکو دیتنا وانه د وینین زاراقین نه مروڤایه تیدا. ب تشتکرن شیانا مروڤی بو ژبیر کرنی کو ئەوه چیکه ری جیهانا مروڤایه تی ب خوه فه دگرت. دیسان ژناڤچوونا هوشمه ندییه ب جده له یه تا دناڤه را مروڤی ئانکو (به رهه مهینه ری) و ئەو تشتی به رهه م دینت. جیهانا هاتیه ب تشتکرن ب دورستی ئەوه یا سیغه تا مروڤایه تی ژی هاتیه لادان⁽²⁵⁾. کهواته هه ر دوو زاراق ب تشتکرن (التشیو) و (صنمیة السلع) ئیک دیتن.

2- ب تشتکرنا مروڤان و ب مروڤکرنا تشتان

ئەگه ر ل تیگهه ل ب تشتکرنی (التشیو) بنیرن، دیار دبت کو باشترین پیناسه بو، ئەوه کو

ب تشتکرن (التشیو) و (صنمیه السلع) ئیک ژ گرنګترین شرؤفه کرنین مارکسی نه، مارکس ب ئیک ژ گرنګترین فه‌دیتین خوه دهژمیریت، و داکوکی ل هندی دکهت کو د جفاکین به‌ره‌مه‌پهنه‌ردا هوشی کوم هیدی هیدی ژیواری خوه بی مروفايه تی زده‌ست ددهت و به‌ره‌ف هندی دچیت کو ب تنی بیتنه ره‌نگفه‌دانا ژيانا ئابوری. نه‌ؤ ب تشتکرن مارکس ئماژه پیدای د رومان بورژوازیدا ل داویا شهری جیهانی بی ئیکي به‌رجه‌سته‌بوو. د جیهانا پیه‌وده (عشی) یا کافکایدا و (الغریب) یا کامویدا خوبا بوو. پاشی د جیهانا (ته‌جریدی یا بخت) یا ناتالی ساروت و جیهانا هتا راده‌کی سهرنجو یا روب گریه دا (26).

نقیسه‌ری مه‌جهری جورج لوکاش یه‌که‌م کهس بوو فه‌کولین ل تیگه‌هی ب تشتکرنی د هزرا فه‌لسه‌فی یا مارکسی یا هه‌فچه‌رخدا کری. نه‌و ژی د په‌رتوکا خوه‌دا (التاریخ والوعي الطبقي) ل سالا (1923) ی (27). لوکاش د شرؤفه کرنا تیگه‌هی ب تشتکرنی‌دا، پشتبه‌ستنی ب شرؤفه کرنین مارکسی ده‌بارهی که‌ل و په‌لان (السلعة) دکهت، نه‌وژی ژ وی روانگیفه کو به‌ره‌می کاری مروفايه. لوکاش د وی باوه‌ری‌دایه کو هه‌رچه‌نده که‌ل و په‌ل گریدای فی کارینه، به‌لی ژی جودا دبیت. و ل داوی کار وه‌کو تشته‌ک هسک (جامد) و جودا ژ جیهانا مروفايه تی دهیته دیارکرن. ژ فی چه‌ندی تیگه‌هی ب تشتکرنی ل نک لوکاشی خوبا دبیت کو مه‌به‌ست ژی

جودابوون یان سه‌رخو‌بوونا تشتین جامده ژ فی جیهانا مروفايه تی نه‌وا تیدا دهیته به‌ره‌م (28). هه‌روه‌ها لوکاش ده‌بارهی ب تشتکرنی دبیت: "ب تشتکرن مروفاي ژ گه‌وه‌ری وی بی مروفايه تی دوور دکهت، نانکو هندی رو‌شه‌نبیری و شارستانییهت ل وی دهن خودان (مه‌به‌ستا من سه‌رمایه‌داری و ب تشتکرن) مروفايه تی یا وی کیم دبت" (29). که‌واته جیهانا سه‌رمایه‌داری سیمایین مروفايه تی پیشیل دکهت. دفی جیهانی‌دا یا گه‌له‌ک ب له‌ز دلقت، مروفاي ب تنی خوه وه‌کو نه‌له‌منته‌کی بی بها بی مه‌شینا به‌ره‌مه‌ئینانا مادی یا جیهانی دبیت. بی خوه نه‌و گریدای ته‌فنی په‌یوه‌ندیین ئاویتنه‌نه، نه‌فی مه‌شینا مه‌زن هه‌می شیوازین کونترولکرن و سه‌ردابرنی (الاعراض) وه‌کو ئیک هه‌نه. نه‌ؤ چه‌نده هه‌ست ب پیه‌وده‌یا هه‌ول‌دانی بو قورتالوونی ل نک په‌یدا دکهت. نه‌فه و ژبلی خوشیا خوه‌بده‌ستقه‌به‌ردانا تشتین به‌ره‌ه‌ستین خوش. ب ریکا شیتله‌کرنا دیاردا ب تشتکرنی، دشین ده‌ستیشانا پوختی فه‌لسه‌فا سه‌رمایه‌داری بکه‌ین، چونکو نه‌وه دلی ئایدیولوژیا سه‌رمایه‌داری (30). که‌واته هه‌بوونا ب تشتکرنی گریدای سیسته‌می سه‌رمایه‌داریه.

ب تشتکرن ل ژیر کونترولا سیسته‌می ئابوری بی سه‌رمایه‌دار په‌یوه‌ندیین مروفايه تی فه‌دگو‌هیرته تشتین هسک بین بی گیان بین گریدای لوژیکا ئالوگورکرنا بازگانگی، ب وی ره‌نگی مروفا دبنه که‌ل و په‌ل و دبنه ئیخسیرین هیژ و تشتین ژده‌رفه‌ی

جفاکین روژنای، بهلی ل فی چهرخی و نه‌خاسمه جیهان ههمی پیکفه هاتیه‌گریدان، کارتیکرنا سه‌رمایه‌داری ل سهر مروقی و جفاکان ل ههر جهه‌کی ل دونیایی هه‌یه. بهلی ل گهل فی چهندي ئەم دی دئی دئی فه‌کولینیدا پروڤه‌که‌ین کو "ئاترا" فه‌ریژا چهرخی بیست و ئیکه‌یه، فه‌ریژا نه‌مانا بهایی مروڤایه‌تی یه، ئەو بهایی ل سهر دهستی مروقی ژناڤچووین ومروقی وه‌کو دورنده‌ترین بونه‌وهر خوه‌نیشاندا. ئەو چهنده‌زی ژ نه‌نجامی بارودوخی سیاسی، وئایی یی سه‌رده‌می نفیسینا فی تیکستی نه‌خاسمه هاتنا "داعش" بو ده‌فه‌ری وئو ههمی کار وکریارین نه‌مروڤایه‌تی یین ل ده‌فه‌ری کرین.

ده‌می باسی ریکخستنا داعش ده‌ینه‌کرن پتریا جاران ژ سیمایی وی یی خوینه‌لو ده‌سپیدکهن، چ ژ ئالیی کریارین وی یین دورندانه وه‌کو ژئقه‌کرن سهران و ده‌ست وپیان، یان ره‌جاندن و هاقیتنا که‌سان ژ بلنده‌ییان، یان زی ژ ئالیی به‌لاڤکرن فان کریارین هوقانه د ئالاقین په‌یوه‌ندیین کومه‌لایه‌تیدا⁽³³⁾. ژ میژوویا فی ده‌فه‌ری خویا دبت و ههر وه‌کو فه‌کوله‌ره‌ک دیار دکته کو ئەو ده‌فه‌ره جهی که‌تنه‌سه‌ریکا به‌رده‌واما نه‌خوشی و فان کریارین هوقانه بوویه یین ژ نه‌نجامی که‌تنه بنده‌ستی، شهرین به‌رده‌وام و هوقاتییا رژیمیین دکتاتور و گهلک تشتین دی هه‌تا په‌یدابوونا بزاقین توندره‌وو. ئەفه ههمی دا‌کوکیی ل توندوتیژیا هوقاتییا به‌رده‌وام دکته هه‌تا ل نگ داعش گه‌هشتیه

ئیرادا وان. جیهانا مروڤایه‌تی د شیوی جیهانه‌کا ژ تشتاندا خویا دبت ههر وه‌کو جیهانا ره‌سدن یا سروشتی و سه‌ربجو و جودا ژ کاری مروقی دیاردکته⁽³¹⁾.

ل دویف دیتنا گولدمانی ده‌باره‌ی دیاردا ب تشتکرنی، ئانکو جیهانا ئابوری دشیاندا یه ل دویف یاسایی فی دیاردی فه‌کولین ل تیکستی به‌ینه‌کرن، بهلی ل قیری دئی ل به‌ر چاڤ وه‌رگرن کو مارکس ئابوری ب فاکته‌ری ئیکانه د شروفه‌کرن لئینا مروقی و جفاکاندا نزان، به‌لکو ب فاکته‌ری ئیکلاکهر (حاسم) ددان. ئەفه زی دا ده‌رفه‌تی بده‌ته هنده‌ک فاکته‌ریین دی د راقه‌کرن ره‌فتار و لئینا کومه‌لایه‌تی یا تاکی و کومیدا. دیاره ژبلی فاکته‌ری ئابوری، ئەده‌ب و هونه‌ر ب گهلک تشتین دی د جفاکیا کاریگهر دبن، وه‌کو: ئاستین روژشه‌نبیری، باوه‌رین ئایی یین به‌ربه‌لاڤ و گهلکین دی. گولدمانی زی ل دویف دیتنا مارکسی هه‌ولدا راقه‌کرن ئابوری یی ئیکانه نه‌بیت د راقه‌کرن جیهانبینیدا⁽³²⁾. ئەو چهنده‌پشته‌فانیا دیتنا مه‌یا کو ئەم هه‌ولده‌دن د فی فه‌کولینیدا پروڤه‌بکهن، دکته، ئەوژی فاکته‌ریین سیاسی و ئایی سیاسی کارتیکرن ل جیهانبینینا نه‌ره‌دنی کریه، به‌رامیه‌ر ب تشتکرن و بیهابوونا مروڤان نزم بوونا بهایی مروڤایه‌تی نه‌ره‌دنی بها دایه بی گیانان، داران و تشتان کو سیمایی مروڤان داینه وان.

ههر چهنده جفاکی مه‌ ژ ئالیی ئابوری وسیسته‌می سه‌رمایه‌داریقه نه‌ گه‌هشتیه ئاستی

و ژبه‌ر نه‌رازیوونان نه‌چار دبت ژ دارستانی
بره‌قت. پشکا دوی ب ناڤی دارا په‌یامنیږه و دیسان
پشکه‌کا دی ژی ب هه‌مان ناڤه. نه‌ڤ داره
که‌سایه‌تییه‌کا دی یا رۆمانی‌یه و ڤه‌گیره دڤان هه‌ر
دوو پشکاندا⁽³⁶⁾. دارا په‌یامنیږ نوینه‌را نایینی یا
نافرینه‌ری دارستانی‌یه نانکو جفاکی. رولی بجه‌ئینانا
بریارین نافرینه‌ری وسه‌پاندا وان ل‌سه‌ر که‌سان ب
ستویی خوه‌ڤه دگرت. ژبه‌رکو تریڤی بریار بجه
نه‌ئینینه و "چۆکی" کو بالنده‌یه ل‌سه‌ر چه‌قی خوه
حه‌واند، دارایامنیږ بریاری دده‌ت چه‌قی تریڤی
به‌یته‌برین" له‌وما نه‌چار دبت ژ دارستانی‌یه بره‌قت.

3-1-2 گیانه‌وه‌ر: بالنده‌ ژی بووینه که‌سایه‌تی د
رۆمانا نهره‌دنیدا، وه‌کو چۆکی یان ناینیل
دوو که‌سایه‌تیین دی کو دپشکا سییدا هاتینه
و د گه‌له‌ک پشکین دی ژیدا ڤه‌گیرن و پشک بناڤین
وان هاتینه‌بناڤکرن نانکو به‌رده‌وامن د رۆمانیدا.
که‌سایه‌تییا ئیکی کو د پشکا سییدا ڤه‌گیره، چۆکی
یه یان ناینیل - کو دوو ناڤن درۆمانیدا بو هه‌مان
بالنده-⁽³⁷⁾. چۆکی بالنده‌یه، به‌لی سیمایین
مروڤان هه‌نه. دناخفت، هزر دکه‌ت و خوه
دپاریزت و ره‌خنی ل‌مروڤان دگرت، نانکو باسی
مروڤان د ناتراییدا هاتیه، به‌لی ب خرابی و نه‌ڤه‌ژی
به‌لگه‌یه کو نهره‌دنی ژ مروڤان بیزار بووینه، له‌وما
سیمایین مروڤایه‌تی دینه دار و به‌ر و بالندان و
نه‌ڤه‌یه نهم دی هه‌ولده‌ن د ته‌وه‌رین به‌ئیندا
په‌لگه‌یان بو په‌یدا که‌ین.

کوییتی⁽³⁴⁾. نه‌ڤه‌یه کارتی‌کرن ل‌نقیسه‌ری و ته‌خا
وی کری و بووینه نه‌گه‌ری بی باوه‌ریا وان ب
مروڤی و دیتنا وی وه‌کو هوڤ و به‌رامبه‌ر وی ل‌نک
وان هه‌می تشتین دی مروڤ تر بووینه ژ مروڤی.
هه‌ولده‌ن مه‌ د ڤی ڤه‌کولینیدا پروڤکرن ڤی چه‌ندی
یه ب ریکا شوڤه‌کرن "ناترا" بی.

3-ب مروڤکرن تشتان د رۆمانا ناتراییدا

3-1 که‌سایه‌تیین ناترایی و سیمایین مروڤایه‌تی

هه‌ر پشکه‌ک ژ ناترایی ب ناڤی که‌سایه‌تییه‌کا
وی هاتیه بناڤکرن و نه‌و که‌سایه‌تی ڤه‌گیرا وی
پشکییه یا ب ناڤی وی هاتیه ب ناڤکرن. گه‌له‌ک
ژوان د چه‌ند پشکاندا دوباره‌ دبن. نه‌ڤ که‌سایه‌تییه
روه‌کن وه‌کو: دارن، گیانه‌وه‌رن وه‌کو: بالنده،
پشیک، تشتن وه‌کو: به‌ر، نازار، گوله، ره‌ژی،
فریشته‌نه و گه‌له‌ک کیم جاران مروڤن.

3-1-1 روه‌ک: هنده‌ک که‌سایه‌تی د ناتراییدا دارن،
وه‌کو: تریڤ و دارا په‌یامنیږ

یه که‌م که‌سایه‌تی د رۆمانیدا تریڤه. رۆماننقیسی
پشکا ئیکی ب تریڤ ناڤکریه و نه‌وه که‌سایه‌تییا
سه‌ره‌کی د ڤی پشکیدا و د هه‌مان ده‌مدا ڤه‌گیره.
دیسان شه‌ش پشکین دی ل‌ژیر ڤی ناڤونیشانینه⁽³⁵⁾
و تریڤ رۆله‌کی سه‌ره‌کی دگرت. تریڤ دناخفت
و بریڤه‌ دجت و هه‌ست دکه‌ت و بریاران دده‌ت،
به‌لی نه‌ مروڤه‌ به‌لکو داره و خودان سیمایین
مروڤایه‌ ل‌دارستانی‌یه کو هیمایه بو جفاکی و تریڤ
داخوازا گهورینی و نه‌رازیوونی دکه‌ت و پتر
نوینه‌راتییا که‌سین هوشمه‌ند و چینا گه‌نجان دکه‌ت

نه‌فیا سوحبه‌تا خوه و پشیکئی بۆ بکم، ئەز پشتراست بووم دا ئەو پتر هه‌ست ب نازاران کت» (42).

بووزالا که‌سایه‌تی و فه‌گێره د سێ پشکین ئاتراییدا، کو مه‌زنترین ب هێزترین و که‌فترین نازاره کو برینان ل سهر ئه‌ردی تژی خوه دکه‌ت (43).

گوله ژى وه‌کو که‌سایه‌تی رۆل د ئاتراییدا هه‌یه. ئەو گوله یه یا کاتی یی ئانکو پشیکئی دکوژت پشتی ئەو له‌قی ل ستویی چوکی دده‌ت و سه‌ری وی ژیفه دکه‌ت. گوله هه‌ست دکه‌ت و دگريت و داخووازا لیپورینی دکه‌ت. بو نمونه: "وی گولله‌یی لیپورین ژ من خواست، من ددیت ئەو چاوا ژه‌نگی دبوو و درزی، د رزینی دا وی گۆته من نوکه ئەز پتر هه‌ست ب ئیشانی دکم ژ وی ده‌می ئەز هاتیمه ته‌قاندن، لی ژبه‌ر ته ب ده‌نگه‌ک بلند ناگیریم" (44).

3-1-4 فریشته وه‌کو: فریشته‌یی نازاران

فریشته‌یی نازاران ژى ئیک ژ که‌سایه‌تیی ئاترایى یه و فه‌گێره د دوو پشکین رۆمانییدا (45). باسی کارى خوه دکه‌ت و چه‌وان نازاران ل سهر برینان لیقفه دکه‌ت. دیسان باسی هندی دکه‌ت کو ب دوماهیك هاتنا ره‌گه‌زی مروڤی ل سهر ئه‌ردی داخواز ژى هاته‌کرن هه‌می نازاران ب ریکا وان ب خوه ژناڤ به‌ت. ده‌می داخواز ژى هاتیکرن ب شیوی مروڤ بچته سهر ئه‌ردی، دیبژیت: "من دڤیا وه‌کو فریشته بچم/لی چیکه‌ری من ئەز وه‌کو

که‌سایه‌تیه‌کا دی ب ناڤی "کاتی" یه و ئەو ژى پشیکه. سێ پشکین ئاترایى ل سهر وی نه و ئەو فه‌گێره (38).

3-1-3 بى گیان یان تشت: تشت ژى بوینه که‌سایه‌تی د فی تیکستیدا، وه‌کو: تلیرتا، ساندی، بووزالا، گوله، ره‌ژی

که‌سایه‌تیا دی ب ناڤی تلیرتا یه کو به‌ره (39). چوکی باسی تلیرتایی دکه‌ت و دیبژت: "من پرس ژ به‌رین هه‌قالین وی کر، به‌ره‌کی گۆته من (چه‌ند شه‌ڤ ده‌رباز بوو بوون، ژبه‌ر گریا وی ئەم نه دشیان بنڤین)... " (40).

ده‌می ل نک ئه‌ره‌دی به‌ر ب ئیشن، هه‌ست بکه‌ن، باخفن و خه‌ریب بن، دلوفان بن و ب وه‌فا بن بۆ ئیکودوو، دیاره ئەو ژ مروڤان بیزار بوویه دا قان هه‌می سالوخه‌تان بده‌ته دار و بالنده و به‌ران. تلیرتایا به‌ر دیبژت: "هه‌موو هه‌زدکن به‌ر چو جارن هه‌ست ب ئیشانی ناکن، که‌نکی دی هه‌زکن کو به‌ر ژى دئیشن، هه‌ست ب شکاندنی دکن، خه‌ریب دهن، دئاخفن، دگرین و هه‌روه‌سا د مرن ژى!" (41).

ساندی بووکا په‌مبوویه. پشکه‌ک ژ ئاترایى تایه‌ته ب و یقه و ئەو که‌سایه‌تی و فه‌گێره. ساندی هه‌موو سیمایین مروڤان هه‌نه، دئاخفت، دگريت و هه‌ست ب نازاران دکه‌ت. بۆ نمونه ده‌می ساندی باسی لینی یی کو ئەوژى بووکه دکه‌ت، دیبژیت: "چیرۆکا لینی یی ئەز ژ دوورکه‌فتنا په‌ریی چتر نازاردام، ئەو جارن دگری، ژبه‌ر وی چه‌ندی من

ئیک ژ کەسایه تیپین مروڤ، یین روڤی د ئاتراییدا دبیت کچه که ب ناڤی لینییا کو فه گپره د شهش پشکاندا⁽⁴⁹⁾. کچه کا دلوقان و خودان سیمایی مروڤایه تیپه، گهلهک حەز گیانه وهران دکەت و گوشتی وان ناخوت و خودانا چوکی یه. ژ نهنجامی فه کولینین ناسایی کو ههواى ژ دەرڤه ی کومه لا روژی دئین سەر ئەردی و ژ نهنجامی تیکه لیا وی ل گهله ههواى ئەردی زهلامان ههستین سکسکرنی ژدهستدان. لینییا ژى بەری رویدانی بووک بوو و دیاره دوگیان دبت ولهوما دبیته دوماهیك دایک ل سەر ئەردی و کوری وی ئاترا دبت داوی ئادهمی ئەردی. کەسایه تیپا دی ب ناڤی ئانیتا یه و دوو پشکین رومانی ب ناڤی وینه و ئەو تیدا فه گپره⁽⁵⁰⁾. ئانیتا ههڤالا نیریکا لینیایی یه. ئانیتا نفیسه ره و خودان سیمایی مروڤایه تیپه و گهلهک ژ مروڤان و کریارین وان بیزار و نهرازییه و دوی باوه ریئدایه کو وان مروڤایه تیپا خوه ژدهستدایه. کەسایه تیپا سییی یا روله کی سەر هکی هدی ئاترایه کو ناڤونیشانی رومانییه هەر وه کول سەر بهرگی دهیت "ئاترا دووماهی ئادهمی ل سەر ئەردی"، دهمی رومان بهر ب داوی دجت ئەم دی زانن بوچی دووماهی ئادهمه. ئاترا د چوار پشکان یان جهاندا د رومانیدا فه گپره⁽⁵¹⁾. وه کو مه گوتی ئاترا کوری لینیایی یه، ئەو و ئانا دوماهیك مروڤان ل سەر روپی ئەردی پشتی هاتنا ههواى سوور و زیدنه بوونا مروڤی. دهمی ههردوو ب تنی دمینن ناڤی خوه دکهنه ئادهم و حاوا و دانپیدانی ب

مروڤان فریکرم. نزانم بوچی ئازار بو مروڤان هاتینه ئافراندن، مروڤیوون ب خوه ئازاره⁽⁴⁶⁾.

3-1-5 ئەجنه وه کو: تیپ

تیپ کو ئەجنه یه، ئیک ژ کەسایه تیپین ئاتریی یه و دوو پشکین وی ل سەر وی یه و ئەو فه گپره⁽⁴⁷⁾.

3-1-6 مروڤ، وه کو: ئاترا، لینییا و ئانیتا

هەر چهنده زۆریه یا کەسایه تیپین سەر هکیین ئاترایی وه کو مه ئاماژه پیدایی دار و بهر و گیانه وهرن، ئه ره دنی هیقی و ئومید هیلاینه و هندهک مروڤایه تی ب مروڤان هیلایه کو هندهک کەسایه تیپین کیم ژى د رومانا ویدا مروڤان ئانکو خودان سیمایی مروڤایه تیپه، هەر چهنده رومان هه می دهر باره ی مروڤانه. ئەو کەسایه تیپین مروڤ د رومانیدا ب تنی ئەون یین باش و دلوقان و هه لگرتین مروڤایه تیپ، هه تا وی رادی ده می باسی ئیک ژ کەسایه تیپین مروڤ د رومانیدا ژ ئالیی به ره کیفه دهیته کرن، وی ب نه مروڤ ئانکو مروڤین ئاسای ده ژمی ریت، یان هزر دکەت یین دی نه مروڤان و ئەو ب تنی مروڤه، ده می دبیزیت: "ب تنی خه ندقینا مروڤه کی ئەز ئیشاندم، ئەوی هەر شه ف دها ته سەر پری و بهری خوه ددا رووباری و دگه ل رووباری دپه یقی. ئەو وه کو چو مروڤان نه بوو، جاران من هزر دکر ب ته مامی مروڤ نینه، جاران ژى من دگوت، ئەڤه مروڤه و ئەوین من دیتین مروڤ نه بوون"⁽⁴⁸⁾.

دورن‌دایه‌تی ونه مروفايه‌تیا مروفی دکهن، دهمی ناترا دیبژیت: "فان مروفان دوزه‌خا ته ژ ناسمانی دزی بوو و دانابوو سهر ئه‌ردی، دهمی من میژوو یا مروفان دخواند، من دزانی کا ژبه‌ر چو ته ئەڤ ب سهری مروفايه‌تیی ئینا"⁽⁵²⁾. ل گهل فی چهن‌دی ژی ده‌سپیدکهن ل مروفان دگهرن، به‌لی گه‌ریانا وان بیهودیه، هه‌تا فریشته‌یی نازاران د وینی مروفیدا ده‌یته سهر ئه‌ردی و مزگینیا ده‌سپیدکهرنا ژیان‌ی جاره‌کا دی ل سهر ئه‌ردی رادگه‌هینت، به‌لی ب ریکا هنده‌ک بونه‌ورین نوو یین هه‌لگرین مروفايه‌تیی.

2-3 وه‌که‌فیا جیهان‌بینینا ئه‌ره‌دنی و یا ژبواری

دوو بنه‌مایین سهره‌کی یین رومان ل سهر ئافابووی کریارین تیروستین ئاینی سیاسی و کارتیکرنا زانستی نه و ههر ئەڤ بنه‌مایه‌نه یین د جفاکین هه‌فچه‌رخدا دزال. ئەڤ رومانه ل سالا (2017) ی چاپ بوویه، ئانکو فه‌ریژا بارودوخین نه‌خوشین نه ب تنی ب سهر ده‌فهره‌را نفیسه‌ریدا هاتین، به‌لکو پتیا ده‌فهرین روزه‌هلاتا نافیین. ئەو بارودوخین سیاسی و شهر و هیرش و فه‌گرنا گروبی تیروستی داعش ب سهر ده‌فهریدا و ئەو کار و کریارین وان یین هه‌می به‌یین مروفايه‌تی پیشیل کرین. بو پروفکرنا فی چهن‌دی د فی ته‌وه‌ریدا ل دویف تیورا گولدمانی دی فه‌کولینی ل په‌یوه‌ندییا بنه‌مای تیکستی ب چارچوفه‌یین کومه‌لایه‌تی و ده‌رونی یین تیکست ژی په‌یدا بووی که‌ین. ل دویف خواندنا مه بو ناترای په‌یوه‌ندییا وی ب بنه‌مای جفاکیفه د دوو ته‌وه‌رین سهره‌کیدا خویا دبت.

تشتی هه‌ره دیار و سهره‌کی وی رومانی ب وی سهرده‌می تیدا هاتیه نفیسین گریده‌ده‌ت، پیشیلکرنا ئاینی و به‌زاندنا هه‌می به‌یین مروفايه‌تی و دورن‌دایه‌تیا کریارین ب نافی ئاینی ده‌ینه کرن. دیسان کونترولا جفاکی ژ ئالیی هنده‌ک که‌س

وه‌کو دیار دبت ئه‌ره‌دنی مروفايه‌تی دایه دار و به‌ر و گیانه‌وه‌ران یان ههر تشته‌کی دی ل سهر ئه‌ردی و پت مروف و وه‌کو دورنده نیشان دایه، له‌وما ژی ئەڤ هه‌موو تشتین دی که‌سایه‌تینه د رومانا ویدا. دبت نفیسه‌ر ب ریکا فی شیوازی بشیت گه‌له‌ک ئارمانجان بجه بینت، وه‌کو جوانی و سه‌رنج‌اکیشانا خوینده‌فانی و ده‌ربازکرنا سانسوران. ههر چهن‌ده ئەفه ئارمانجا ههر تیکسته‌کا ئەده‌بییه، به‌لی نفیسه‌ر دشیت فان مه‌ره‌مان ب گه‌له‌ک شیوازین دی بجه‌بینت. پرسا مه ل فی‌ری، بوچی ئه‌ره‌دنی ب تاییه‌ت ئەڤ شیوازه هه‌لیژارتییه؟ نه‌خاسمه ئەو تشت، دار، به‌ر و گیانه‌وه‌ر نه‌کرنه ئانکو ب نافیین خوه و ژینگه‌ها خوه درومانیدا هاتینه، به‌لی هه‌لگرین مروفايه‌تیینه، ئانکو سیمایین مروفايه‌تیی په‌یرو دکهن و ئەفه‌یه جهی سه‌رنج‌اکیشانی د ناتراییدا و جهی فه‌کولین

تيرورستی داعش ل ده‌څه‌ری. وه‌کو ده‌یته زانین نه‌څه
گرږپه‌خوه ب نوینه‌ری نافرینه‌ری ل سهر نه‌ردی
ددانیت و ب ریځا تیرور و ترساندنا خه‌لکی ب
جه‌هنه‌می یان پی‌چه‌وانه خه‌لاتکرن ب به‌ه‌شتی
خه‌لکی ب سهر‌دا دېن.

دارا په‌یامنی‌ر دارین پی‌گیری ب یاسا وده‌ستورین
دارستانی نه‌کن سزا دده‌ت. ئیک ژ یاسایان نه‌وه
نابت دار بالنده‌یان ل سهر چدقین خوه بده‌ویت
له‌وما ده‌می تریڅ چوکی (ناینیل) ل سهر چه‌قی
خوه دحه‌ویت، بریار ده‌یته‌دان چه‌قی وی ل
گوره‌پانی ل پیش چاقین همیان به‌یته برین. ب څی
چه‌ندی تریڅ نه‌چار دبت ژ دارستانی بره‌فت. بو
نمونه تریڅ دبیژت: "پشتی مه‌گه‌له‌ک هزرین خوه
کړین، مه‌ بریار‌دایه ژ دارستانی بره‌فت" (55).

نه‌گه‌ر څی چه‌ندی ب جفاکیشه‌گریده‌ین، بو مه
خویا دبت کو ب هاتنا گرږپین نیسلا‌می یین
تیرورست بو جیهانا مه، ترساندن و تیرورکړنا
خه‌لکی ب ناڅی ناینی گه‌له‌ک زور بوو. نه‌څه‌گرږپه
خوه ده‌زمیرن نوینه‌ری نافرینه‌ری ل سهر نه‌ردی و
ب ناڅی وی خه‌لکی ب شیوه‌یه‌کی دورنده‌ سزا
دده‌ن. نه‌خاسمه‌ نه‌وین پی‌گیری ب یاسا وده‌ستورین
نه‌و ده‌زمیرن یین ناینی و نافرینه‌ری نه‌کته. ب
ره‌نگه‌ک دوور ژ مروڤایه‌تی و نافرینه‌ری ب
گه‌له‌ک کړیارین دورنده و ل گوره‌پانا رادېن،
وه‌کو: سهر‌برینا خه‌لکی، سوتاندنا ب ساخی،
ده‌ست برین و هتد. نه‌څه‌کړیاره مروښ دکهن و ل
گه‌ل مروښان ده‌یته‌کرن" له‌وما مروښ دورنده‌ترین

وبیروباوه‌رین که‌فن څه. نه‌څه‌چهنده هدر ل ده‌ستپیکا
رومانی هاتیه، ده‌می ل دارستانی و بریکه‌کا
نه‌راسته‌وخو څی چه‌ندی پی‌شکیش دکته. ههر
دپشکا ئیکیدا نه‌وا ب ناڅی "تریڅ" کو نه‌و څه‌گیره
هزرا په‌یدابوونا ناینی ل دارستان و ترساندنا داران
ب ریځا وی پی‌شکیش دکته. تریڅ دبیژت: "ب
ته‌مامی دارستان که‌فتیه د ده‌ستین دارین که‌فتار و
نولدار دا، یین که‌فتار هی‌زا خوه ل سهر مه
دسه‌پین و یین نولدارژی ههر چند روژه‌کان ب
به‌انیا بی‌ریزی به‌رامبه‌ر ناینی دارستانی، مه ژ ناڅی
بی‌ار دکن.." (53).

نانکو دپشکا ئیکی و دویدا ژ رومانی کول دور
دارستانی و دارانه، نه‌ره‌دنی پروسی‌سا په‌یدابوونا
ناینی و نه‌خاسمه‌ یی سیاسی و سه‌پاندنا وی ب
ریکین ترسی ل سهر داران. دارا په‌یامنی‌ر ل
دارستانی رادگه‌هینت کو نه‌و نوینه‌را نافرینه‌ری
دارستانی و یا هاتیه هه‌لیژارتن بو څی کاری. یاسا
و ده‌ستورین دارستانی رادگه‌هینت و ب ریځا
ترساندن هه‌ولده‌ت دار پی‌گیری ب بکن. بو
نمونه د رومانی‌دا هاتیه "نه‌ز په‌یامنی‌ری دارستانی
مه، نه‌ز هاتیمه هه‌وه ژ څی خه‌وی هشیارکم، یی
ژ من بکت" دی ده‌شکبوونا خوه دا ل
دارستانه‌ک مه‌زنتز شین بت و یی باوه‌ر ژ من
نه‌کت، دی د ه‌شکبوونا خوه‌دا ل جهه‌کی شین
بت، نه‌و جه جیهانا کرمايه (54). د څان سالین
داویدا تیرورا ناینی ژ نالیی گرږپین توند ره‌و
گه‌له‌ک به‌رېه‌لاقبوویه نه‌خاسمه‌ ب څه‌گرتنا گرږپ

هەر چەندە د رۆمانیدا ناماژە بۆ دەستەهلاتا دکتاتور و هزر و بیری کەش هەیه کۆ دبنە ئەگەرین کریارین نە مروڤایه تی هەر وه کۆ دبت گەلەك جفاکانژیدا دهیتە دیتن، بەلێ ب راستی دەستەهلاتا ئاینی و کریارین وی یین هۆفانە پتر د رۆمانیدا زالە و ئەڤهیه وهل مه دکەت بیژن رۆمان ل ژیر کارتیکرنا بارودوخی هاتنا داعش بۆ دهڤهری هاتیه نڤیسین.

هەر ئەڤ کریارەنە ژى یین بیهودهیی ل نک مروڤی د ژيواریدا پەیدا دکەن کۆ ل وان سالین کریارین گروڤی تیرورست یین هۆفانە بەلاڤبووین، مروڤ گەلەك بیزاربوو و هەست ب بیهودهیی کر، چونکو هەموو بەها هاتنە پیشیلکرن و ریک ل بەر مروڤی بەرزەبوون و باوهری ب مروڤایه تی هاتە شکاندن. ئەڤ بیژاری و بیهودهییە د ئاترای ژیدا ئاشکرایه. بۆ نمونە هەر ژ ناڤین کەسایه تیین وی بگره، وه کۆ: تریڤ، چوکی، کاتی، بوزالا... هتد، کۆ هیچ رمانەك نینه. هەر چەندە دبت بهیتە گۆتن کۆ چونکو ئەڤه ناڤین تشتانە ب ڤی رهنگینه، بەلێ هەتا ناڤین مروڤان ژى د رۆمانیدا ب هەمان رهنگن، وه کۆ بو نمونە: لیتیا و نانیتا.

بنه مایی دی یی رۆمانی ب ژيواری ههڤچه رخ ڤه گریددت، زانست وڤه کولینین زانستی و تهکنه لوژیا و کارتیکرنا وی یا خراب و ژناڤر بۆ رهگەزی مروڤی. هەر چەندە زانست و تهکنه لوژیایی گەلەك خزمەتا مروڤایه تی کریه، بەلێ ئالیی نینگه تیڤ ژى ههیه، بۆ نمونە د بیت

بونەوه ره ل سەر رویی ئەردی و ئەڤهیه ئەره دنی د ئاتراییدا دبیت. دڤان کاودانین هوساندا هندەك كەسین هوشمەند و گەنج و خودان سیمایی مروڤایه تی نه ڤان جوړه کریاران رەد دکەن. ئەره دنی ژى هیڤیهك بۆ مروڤایه تی هیلایه کۆ تریڤ د تیڤستیدا دیاره نوینه رایه تییا ڤی چەندی دکەت. بی ترس یاسایین دارستانی دشکیت و بهرامبەر زولمی رادوه ست. دیاره کەسین هوشمەند د ژيواریدا ب ڤی چەندی رادبن و دبنه ترس بۆ دەستەهلاتداران. دارا پەيامنیر هەست دکەت کۆ تریڤ مه ترسییه بۆ وی و دەستورین وی، ئەوژى ده می دبیت: "ده می من قانونین ئاینی خوه بۆ وان دخواند، من رازیبوون د چاڤین هەموو داران دا ددیت، ئیکەمین دارا من گومان ژ رازیبوونا وی راکری دارا (تریڤ) بوو، ئەو دارەك ب تەمامی نه وه کۆ چو دارایه، هەردەم خوه زانا و یاخی دبیت.."⁽⁵⁶⁾ لهوما ژى دبیت کۆ تریڤ دی بیتە تاستهنگ بۆ وی، ده می دبیت: "ئەز دبیم ئەو د بەلاڤبوونا ئاینی من دا دی رینگره ک مهزن بت..."⁽⁵⁷⁾.

ب ڤی چەندی هەولدهت پلانان بۆ ژناڤرنا تریڤی بدانت، ده می دبیت: "هەردەم مژوولی پلانەکی بووم کۆ (تریڤ) ی ژ ناڤ بيم"⁽⁵⁸⁾، لهوما تریڤ نه چار دبت ژ دارستانی برهڤت. د ژيواریژیدا ئەڤهیه ب سەری کەسین یاخی و هوشمەند دهیت، نمونە ژى چەندین کەسین ژ ڤی جوړی نه شیباینه د چارچوڤین دهڤه رین داعش کونترولکرن بژین یان هاتینه ژناڤرن یان ژى رهڤینه.

نینه. به‌لگه بۆ ئەقی چەنده د میژوویا مروفا‌ندا گەله‌کن کو کریارین وی یین هوقانه دبه‌رده‌وامن. ئەق وه‌که‌قییا بنه‌مایین ئاترای ل گەل ژبواری به‌لگه‌یه بۆ بوچوونا مه د قی قه‌کۆلینیدا کو ژ ئەنجامی پیشیلکرا بهایین مروفايه‌تی و ب تشتکرنا مروفا‌ن ئەره‌دنی د ئاترا ییدا رادبت ب مروفا‌کرا تشتان و بالندا و داران، ئانکو به‌رامبه‌ر هوقاتییا مروفا‌ن ل قی سه‌رده‌می ژ ئەنجامی بارودوخین سیاسی، ئابوری و زانستی و گروپین ئیسلامی یین تیورکەر ئەوین چ هوقاتی نه‌مای نه‌کری، ئەره‌دنی ب مروفا‌کرا وان تشتین ئاقری رادبیت، ئانکو بلندکرنا بهایین وان به‌رامبه‌ر نزمبوونا بهایی مروقی.

3-3 به‌لگه بۆ مروفا‌کرا تشتان د ئاتراییدا

د قی ته‌وه‌ریدا دی دیارکن چه‌وان ئەره‌دنی مروقا وه‌کو بوونه‌وه‌ره‌ک گه‌له‌ک خراب و هوقا پیشکیش دکەت و ئەقه زی دبتە گرنگرتین به‌لگه کا بوچی ئەو مروفايه‌تی و سیمایین وی ل نک تشتین دی ل سه‌ر ئەردی دبیت.

هەر ژ ده‌ستپیکا رۆمانی خرابیین مروقی خویا دکەت، ده‌می کریارا سوتنا دارستانی ب ده‌ستی مروفا‌ن ئەنجام دده‌ت، بۆ نمونه د ئاتراییدا هاتیه "ئەز ل سه‌ر چه‌قین داره‌کی بووم و من ب چاقین خوه‌ ددیت ده‌می مروقا‌کی ئاگر به‌ردایه‌ باکووری دارستانی، ئەز نزانم کا بوچی وی ئاگر به‌ردای، لی هه‌ست پی دکم وی زی نه‌دزانی بوچی ئاگری به‌رددی، ... چو جارن چو بوونه‌وه‌ران هه‌زا

دپیشکه‌فتنا خوه‌دا د ئالی چه‌کیدا ببته‌ ئەگه‌ری ژناقرنا ئەردی. هه‌روه‌ها دبت مروقی بکه‌ته که‌سین ئالی و ئامیره، دوور ژ هه‌زان، هه‌ر وه‌کو د ئاتراییدا هاتی و ژ ئەنجامی قه‌کۆلینین ناسایی کو هه‌وايه‌کی بۆ قه‌کۆلینی ژ ده‌رقه‌ی کومه‌لا رۆژی دئین. ئەو هه‌وايه‌ ل گه‌ل یی ئەردی تیکه‌ل دبت و دئه‌گه‌ردا ره‌نگی هه‌وای سوور دبت و دیسان ژ ئەنجامی وی زه‌لام هه‌زکرنا سیکسی ژ ده‌ست دده‌ن. ب بورینا ده‌می ئەق چەنده دبتە ئەگه‌ری ژناچوونا ره‌گه‌زی مروقی ل سه‌ر ئەردی.

ئەو هیقی و ئومیدین ئەره‌دنی داینه ره‌گه‌زی مروقی کو چه‌ند که‌سایه‌تیه‌کین گه‌له‌ک کیم درۆمانیدا مروقا بوون و خودان سیمایین مروفايه‌تی بوون، ل داوییا رۆمانی نا مینن کو بریارا وی گه‌له‌ک ره‌شبینه. چونکو ب دیتنا وی دیاره چاره بۆ کریارین هوقانه و نه مروفايه‌تی یین مروفا‌ن نینه و سیمایین مروقی ناهینه‌ گوه‌ورین، هه‌ر وه‌کو د ئاتراییدا ده‌یت: "رۆژانه چه‌ندین مروقین گونه‌هکار ژ خودانی خوه‌ لیپورین دخواست و پستی چه‌نده‌کی کارین خوه‌ یین خراب دوباره دکرن و جاره‌کا دی ده‌اتن و دوباره لیپورین دخواست" (59). له‌وما د تیکستیدا پستی نه‌مانا ره‌گه‌زی مروقی ل سه‌ر ئەردی، ئاقرینه‌ر ب ریکا فریشته‌یی ئازاران مژده‌یا ده‌ستپیکرا ژیانه‌کا نوی ل سه‌ر ئەردی رادگه‌هینت، به‌لی ب بوونه‌وه‌ره‌ک نوو نه مروقا، ئانکو چاره بۆ کریارین خرابیین مروقی

ژ دەستان کەفت، لی پتیریا ڤان ئەو کەسەنە ئەوین کەفتین ئەردی و مروڤایه تییا خوە ئیخستی... "64".

لینیا ژی جوداهییی د ناڤهرا کەسان و مروڤاندا دکەت. ب دیتنا وی هەمی کەس نە مروڤن، چونکو هەمی کەس سیمایین مروڤایه تییی هەلناگرن. ئەڤ چەندە دیار دبت دەمی ئانیتا پرسیاری ژی دکەت "تە د ژیاننا خوە دا مروڤهک ژ دەست دایه؟ وی گۆت نەخیڕ من چو مروڤ ژ دەست نە دایه، بەلی من گەلەک کەس ژ دەست دایه" "65".

هەر ب ریکا مروڤهکی کو نەرەدنی ب "زانایهکی تەمبەل" ناڤ دکەت، ژیان ل سەر ئەردی ب داوی هات. ئەوژی دەمی هەوایهک ژ دەرڤه کیۆمەلا روژی ئینای. ئەڤ چەندە ل روژا شەمیی بوو، ب تیکەلبوونا وی هەوای ب هەوایی ئەردی نیا سوڕ دبت "لەوما ژی ب شەمیی سوڕ دەیتە ب ناڤکرن. ژ ئەنجامی وی هەوایی زەلامان حەزین کسکرنی ژ دەستدان" لەوما ژی دورندایه تییا خوە ژ دەست دا، هەروەکو د ئاتراییدا دەیت: "ئەڤرو چو میڕ نیڕ نینن، چو میڕین خراب ژی نینن، هەموو میڕ ژ کەلەخەکی بیی هەستین سسکرنی پیکهاتینە و د نەمانا هەستی سسکرنی دا وان هەموو درندهییا خوە ژ دەست دا..." "66".

ئاترا ژی ژ وان کەسان بوو یین بەری هاتنا هەوایی سوڕ ب زکی دایکا خوە کەتی "لەوما ژی دبتە داوی مروڤی ل سەر ئەردی. پشتی نەمانا مروڤان د دیالوکه کییدا د ناڤهرا تیپ (ئەجنە) و تریڤییدا، تیپ دبیژت: "ئەز دترسم ئەڤا دگەل

تۆلفه کرنی ل گەل مروڤان نەبوویه، چونکی دزانن ئەو ب خوە تیرا نەمان و ئیشانا خوە هەنە" "60".

هەروەها د دیالوکه کییدا دناڤهرا کوترک و کناریه کییدا، دی بینن چەوان بەحسی مروڤان دکن "من خەونەک دیت، من ددیت بو دەمهکی گەلەک کیۆم ئەز دبوومه مروڤه هەکە تە ئەڤ خەونا من دیتنا دا ب دەنگەک بلند بیژی، چاوا د شیاین ڤان مروڤان دا هەیه، بو ڤی دەمی هەندە دریژ مروڤ بن، چاوا ژ مروڤبوونا خوە ناوەستن، سپاس کو ئەڤه خەونە نە کو راستیه" "61".

هەتا بەر ژی ژ مروڤان بیزارن، خرابیا مروڤان دگەهتە وی رادی بەر شانازیی ب بەر بوونا خوە بکەت بەرامبەر مروڤ بوونی، دەمی دبیژت: "من گۆتە خوە، ما کی نابیژت ئەز ژی دی بو دەمهک هەند دریژ د ناڤ مروڤان دا بم و دی وەکو مروڤان رەفتاران کم، پاشی ئەز ژ ترسان دا لەرزیم و من گۆت، ئەز شانازیی ب بەرینیا خوە دم" "62".

دەربارهی مروڤان و د دیالوکه کییدا دناڤهرا تلیرتایی (بەر) و ئاینیلی یان چۆکی، تلیرتا دبیژت: "هیشتا تە چیرۆکیین مروڤان گوهلینەبووینە، هەکەر تە گوهدارییا چیرۆکیین وان کربا، ژ نوو دا زانی بالندە، گیانەوهر و گۆزگیا چەند بی تاوان و مەزنن" "63".

دیسان هەر دوو کەسایه تیین ژن د رومانییدا ژ مروڤان نەرازینە، نەخاسە ئانیتا. ئەڤ چەندە دیار دبت دەمی دبیژت: "تو دینی لینیا؟ هەموو ب کەسەکی دکەنن، ژبەرکو کەفتیه ئەردی، و خوارن

نقیسییه تیدا بهحسی مروڤان دکەت و دبیزت: "هەر کارهکی باش هاتبا کەرن دا بیژن سەرورەین مە کرینه، هەر کارهکی نهباش هاتبا کەرن دا بیژن قەدەرە و حەزکەرن خودی یە، ئەز باوەر ناکم تو حەز بکی ژن بهین سۆتن سەرین میرا بهین برین، ئەز نزانم چاوا ڤان مروڤان دۆزەخا تە ژ ئاسمانی دزی بوو و دانابوو سەر ئەردی، دەمی من میژوو یا مروڤان دخواند، من دزانی کا ژبەر چو تە ئەڤ ب سەری مروڤایه تییبی ئینا"⁽⁷¹⁾.

ئەڤ ئاماژە یە بۆ کار و کرپارین داعش

فریشتەیی ئازاران دەمی دەینە رهوانە کەرن بۆ سەر ئەردی دا مزگینی بدەتە ئەوان هەردوو مروڤین - ئاترا و ئانا - ماینە ل سەر ئەردی، دەربارە ی مروڤیونۆ دبیزت: "نزانم بوچی ئازار بۆ مروڤان هاتینه ئافراندن، مروڤیون ب خوە ئازارە"⁽⁷²⁾.

دەمی فریشتەیی ئازاران مزگینییا دەستپیکرنا ژیانقە ل سەر ئەردی دایە ئاترا یی و ئانایی، ل وی روژی دەمی روژ ئاقابووی و ئەرد تاری بووی ژیانۆ دەستپیکر و "ئەردی هەموو شوونوارین مروڤان داعووران، سیاره، خانی و جاده"⁽⁷³⁾. ل وی روژی زاروک وەکو پرتین روناھیی ژ ئاسمانی هاتنە خوار، بەلی قی جاری ئەو نە وەکو مروڤان بوون، بەلکو بوونە وەرە کە گەلەک باش و دلوان بوو.

دا ئەردنی قی چەندی بۆ مە بدەتە نیاسین، پشکا داویی ژ رۆمانی جارە کا دی دەربارە ی

مروڤایه تییبی چیبووی، دگەل مە ژ ی چیبیت، چونکی پشتی نەمانا مروڤان ئەجنە ژ ی زۆردار بوونە، ئیدی ئەوژی ئیک و دوو دکوژن، سروشتی ویران دکن و گیانە وەرەن دکوژن..."⁽⁶⁷⁾. تریڤ دبیزت: "ئیکەمین بوونە وەری من د هەبوونا خوە دا دینی کو خوەشی ژ کوشتنی ددیت مروڤ بوو..."⁽⁶⁸⁾. تیب هزر دکەت ئەڤ تشتی ب سەری مروڤی هاتی ژ ئەنجامی کرپارین وی ل گەل دەرووبەرەن و هەتا سروشتی بوو. ئەو دبیزت کو وی ژ گەلەک حاجیرەشکان گوھلیبوویە دەمی دفرن و بەری خوە ددەن ئاسمانی و دبیزنە چیکەری خوە "چیکەرۆ، ما تو ئەردی نا بین، تو ستم و زۆرداریا قی بوونە وەری نابینی ئەڤی ناڤی وی مروڤ، ئەم ب هەموو بی تاوانیا خوە ژ تە دخوازین وان ژ ناڤ بیه، هەبوونا وان مەزنییا تە دئیحن جەیی گۆمانی"⁽⁶⁹⁾.

دەمی ئاترا ل مروڤان دگەریا و پیاسە ل باژیری دکر سالوخدانا هەمی تشتان دکەت و دبیزت: "مروڤ وەکو جارەن خودانین ئەردی نەبوون، بەلکو خودانین ئەردی گیانە وەر، ئەجنە و بالندەبوون، ئەرد ژ درندەیییا مروڤان قورتال بوو. ل سەر دەرگەھی هندەک باژیران هاتبوو نقیسان (مروڤ تو چەند بوونە وەرەک لاوازی) یان هاتبوو نقیسین (لاوازترین بوونە وەر، تو نە ژ هەژی ژیانیی)"⁽⁷⁰⁾.

هەر وەها د بەردەوامییا گەریانا خوە دا ئاترا د خانیه کیڤه مروڤهک مری دبیت و دیارە کەسەک خواندەڤان و رۆشەنبیر بوویە. بەری بمرت نامە یەک

لیڤیایی دایکا ئاتراییی یه. دیاره لیڤیا دەمژمیڤه کی بەری دەمی خوه یا مری "لهوما داخواز ژیی دهیتیه کرن بو دەمژمیڤه کی بڤه گه رته سەر ئهردی، بەلی لیڤیا دبیت: "من نه قیت خوینی ببینم ئەز یا ژ دبیتنا خوینی تیروبویم..." (74). فریشتەیی نازاران دبیتیه لیڤیایی "نه تو خوینی نابینی، چونکی تو مروڤان نابینی، جیهانهک دییه و هندهک زینده وهرین دی تیدا دژین..." (75). ئانکو جهیی مروڤ لی خوین و کوشتن لی ههیه، بەلی ب نه مانا وی خوین ژیی ناهیتیه ریتن

ژبواریڤه ئەڤه بەلگه نه و رون دکەن بوچی ئه رەدنی رابوو یه ب مروڤکرنا تشتان گیانه وهره و روه کان د ئاتراییدا

ئەنجام

- رۆمانا "ئاترا" ب شیوهیه کی سەرنجراکیش هاتیه نفیسین. ئه رەدنی مروڤایه تی دایه دار و بهر و گیانه وهره ان یان هەر تشته کی دی ل سەر ئهردی و مروڤ وه کو دورنده نیشان دایه، لهوما ژیی ئەڤ هه موو تشتین دی که سایه تینه د رۆمانا ویدا.

- هەر چهنده رۆماننقیسی هیڤیهک بو مروڤان هیلایه وژماره یهک گه لهک کیم ژکه سایه تیین وی مروڤن و خودان سیمایین مروڤایه تینه، بەلی ئەڤ چهنده هه قدژه ل گه ل داوییا رۆمانی، کو رۆماننقیس گه لهک ره شین و بی هیڤیه ژ مروڤان و بریاری ددهت، ب تنی نه مانا مروڤی و ژناقبرنا وان ل سەر رویی ئهردی داوییی بو دروندایه تییا وان ددانت.

- ژ ڤه کولینا مه بو جیهانبینینا ئه رەدنی و ژبواری خویا بوو، دوو بنه مایین سهره کی هه نه کو رۆمانا ئه رەدنی ب ژبواریڤه گریددهن، ئەو ژیی: کربارین تیروستین ئاینی سیاسی و کارتیکرنا نیگه تیڤ یا زانستی ل ژبواری.

- وه کهه ڤییا بنه مایین ئاتراییی ل گه ل ژبواری بەلگه یه بو بوچوونا مه د ڤی ڤه کولینیدا کو ژ ئەنجامی پیشککرنا بهایین مروڤایه تی وب تشتکرنا مروڤان ئه رەدنی د ئاترا ییدا رادبت ب مروڤکرنا تشتان وبالندا وداران، ئانکو بهرامبه ر هوڤاتییا

لهوما ژیی دەمی لیڤیا ل گه ل فریشتەیی نازاران دهیتیه سەر ئهردی، دونیایهک دی دبیت. دونیایهک جوان ب ته مامی جودا ژ یا بهری. دەمی ئاڤهک دکهت بهر سینگی وی ویی خوه تیدا دبیت، چه ز دکهت خوه تیدا ماچی بکهت، بەلی ئاڤ دهرفه تی نا ده تی و دبیت: "بیوره من چه ز ژ رهنگی ته کر دەمی دمندا ده رکه تی، لی من چه ز ژ بیئا ته نه کر، بیهنا زینده وهره کی ژ ته دهیت کو بهری چه ند سالان تفکر بوو دناڤ مندا خوین درشته بهر لیڤین من، ئەز ب له شی خوه پیس دکرم. ئاخ چه ند زینده وهره ک خوینریژ و درنده بوو" (76). کهواته ئەڤه یه دبیتنا ئاڤی بو مروڤان هه تا پشتی چه ندین سالا ژ بریانی وی خرابی و دروندایه تییا وی ژ بیر نه کریه.

ژ ڤان نمونان هه میان خویا دبیت کو رۆماننقیسی مروڤ وه کو بونه وهره ک درونده و خراب دایه نیاسین. دیسان ل بهر چاڤه رگرتنه بنه مایین رۆمان ل سەر ئاڤابووی و گریدانا وان ب

<http://www.sutuur.com/Literature1/1522-sbaah.html>

(4) عباس محمد رضا البياتي و ايناس كاظم شنبارة الجبوري، (2015)، عتبات البنيوية التكوينية ونقاط انطلاقها، مجلة كلية التربية الاساسية للعلوم التربوية والانسانية، جامعة بابل، شباط، العدد 25.

(5) هه‌مان ژي‌دهر، ل. 456-457.

(6) مدحت الجيار، (2002)، النص الادبي من منظور اجتماعي، دار الوفاء لنديا الطباعة والنشر، الاسكندرية، ص 64.

(7) سعيد علوش، (1985)، معجم المصطلحات الادبية المعاصرة، دار الكتاب اللبناني، بيروت، ط 1، ص 201.

(8) عباس محمد رضا البياتي و ايناس كاظم شنبارة الجبوري، ص 457.

(9) هه‌مان ژي‌دهر، ل 458.

(10) هه‌مان ژي‌دهر، ل. 459.

(11) مدحت الجيار، (2002)، ص 60.

(12) هه‌مان ژي‌دهر، ل 60.

(13) Ameen Abdulqader Omer, (2016), p. 25.

(14) مدحت الجيار، (2002)، ص 55.

(15) نهمين عه‌بدولقادر عومەر، (2018)، ل 24.

(16) مدحت الجيار، (2002)، ص 71.

(17) Ameen Abdulqader Omer, (2016), p. 17.

(18) مدحت الجيار، (2002)، ص 64.

(19) هه‌مان ژي‌دهر، (2002)، ل 55.

(20) هه‌مان ژي‌دهر، (2002)، ص 64.

(21) نهمين عه‌بدولقادر عومەر، (2018)، ل 22.

(22) مدحت الجيار، (2002)، ص 68.

(23) ايان كريب، (1999)، النظرية الاجتماعية من بارسونز الى

هابرمانس، ت: د. محمد حسين غلوم، عالم المعرفة، العدد: 244،

الكويت، ص 274.

(24) Val Burris, (1988), 'Reification: A Marxist perspective' California Sociologist, Vol. 10, No. 1, pp. 22-43.

<https://darkwing.uoregon.edu/~vburris/reification.pdf>

(25) فؤاد الكنجي، (2015)، الراسمالية وفلسفة التشيؤ، الحوار المتمدن.

<http://www.m.ahewar.org/s.asp?aid=494123&r=0&cid=0&u=&i=0&q>

(26) صباح علي شاهر، (2011)

مروّقان ل فئ سهردهمی ژنه‌نجامی بارودوخین سیاسی، ئابوری و زانستی و گروپین ئیسلامی یین تیروکره‌ر ئه‌وین چ هوقاتی نه‌مای نه‌کری ئه‌ره‌دنی رادبت ب مروّقکونا وان تشتین ناقری ئانکو بلندرکنا بهایین وان به‌رامبه‌ر نزمبوونا بهایی مروّقی.

- رۆماننقیسی ب درێژاهیا رۆمانی مروّقه وه‌کو بونه‌وه‌ره‌ک درونده و خراب دایه‌نیاسین. ئه‌وه‌ چنده و دیسان ل به‌ر چاقوه‌رگرتنا بنه‌مایین رۆمان ل سهر ئاقابووی و گریدانا وان ب ژبواریقه ئه‌فه به‌لگه‌نه و رون دکهن بوچی ئه‌ره‌دنی رابوو به‌ مروّقکونا تشتان گیانه‌وه‌را و روه‌کان د ئاتراییدا ئانکو ئه‌وه‌ فه‌کولینه‌ پرۆه‌ دکه‌ت کو فاکته‌ریین سیاسی و ئایینی سیاسی کارتیکرن ل جیهانینینا ئه‌ره‌دنی کره‌، به‌رامبه‌ر ب تشتکرن و بی بها بوونا مروّقان نزم بوونا بهایین مروفايه‌تی ئه‌ره‌دنی بها دایه‌ بی گیانان، داران و تشتان کو سیمایین مروّقان داینه‌ وان.

په‌راویز

(1) نهمين عه‌بدولقادر عومەر، (2018)، "رۆمان و ئازار: جیهانینینا گه‌نجان پشتی شه‌ری داعش، 2014-2017"، گوفارا زانستين مروفايه‌تی یا زانکویا زاخو، پهره‌بندی 1، هژمارا 1، به‌رگی 1، ل 27.

(2) Ameen Abdulqader Omer, (2016), The Iraqi Kurdish Novel, 1970-2011. A Genetic Structuralist Approach, Unpublished PhD thesis, University of Exeter, p. 17.

(3) صباح علي شاهر، (2011)، بحث لاسس الجمالية في الرواية والكلية الموضوعية والنمط، (3-3)، السطور مجلة الكترونية شاملة، الاربعاء 10 اب.

- (27) کمال بومیر، (2013)، من غیورغ لوکاش الی اکسل هونیت نحو عادة بناء مفهوم التشیؤ، جامعة الجزائر، الفلسفة، المجلد الثاني، العدد 4، ص 79-90.
- (28) هه‌مان ژیدهر، (2013)، ل 80.
- (29) جورج لوکاش، (1982)، التاريخ والوعي الطبقي، ت: حنا الشاعر، ط 2، دار الاندلس، بیروت، ص 122.
- (30) فؤاد الكنجي، (2015)، الراسمالية وفلسفة التشیؤ، الحوار المتمدن.
- (31) کمال بومیر، (2013)، ص 81.
- (32) مدحت الجیار. (2002)، النص الادبي من منظور اجتماعي، ص 67-68.
- * داعش نمةظ ناظلة کورنکرنه ب لیکدانا ثیتین ئیکي ذثة یظین ناظی تةمام ئی ظی ریکخستنی ئةقوی "الدولة الاسلامیة فی العراق و الشام". داعش ریکخستنه کا ضة کدار یا تیوروسته، کو باورئی ب هزرا سةلقی یا جیهادی یا کوفر کرنی دکته هةیة. ئارمانجا ظی ریکخستنی وة کو ئةو دبیذن زطراندها خیلافة تا ئیسلامی و ئة تیروکونا شة ریعة تی یة. عیراق و سوریه بیاطی کریار و تاوانین ظی ریکخستنییة. بو ئتر ئیرانینان بنیره: صلاح محمد ابراهیم ابو غالی، (1435)، الدولة الاسلامیة فی العراق و الشام "داعش" النشأة من این... وکیف انطلقت؟، غزة، فلسطین، ص 7.
- <https://salahabughali.wordpress.com/2014/12/23/%D8%AF%D8%B1%D8%A7%D8%B3%D8%A9-%D8%AA%D8%AD%D9%84%D9%8A%D9%84%D9%8A%D9%91%D9%8E%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%AF%D9%88%D9%84%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%A7%D8%B3%D9%84%D8%A7%D9%85%D9%8A%D8%A9-%D9%81%D9%8A/>
- (33) بیسان الشیخ، (2014)، "داعش" موضه الشباب المعاصر... و مرآة أمراضه بحث عن قضية ومعنى في ظل حواء الايديولوجيا وفشل قيم الحداثة، فی محمد سلیمان ابو رمان، سر الجاذبیة: داعش، الدعاية والتجنيد، عمان، مؤسسة فريدرش ايبرت، ص 41.
- (34) حمزة المصطفى و عبدالعزيز الحیص، (2014)، سيكولوجيا داعش، منتدى العلاقات العربية والدولية <file:///F:/Desktop%20folder%202018/kutub/سيكولوجيا-.pdf>
- (35) ديار ئه‌ره‌دنی، (2017)، ئاترا: دووماهی ئادهمی ل سه‌ر ئه‌ردی، رۆمان، چاپخانه ID Ia Company، ترکیا، ص 4
- 20 45 60 122 142 164.

- (69) هدهمان ژيډهر، ل165. - سعيد علوش، (1985)، معجم المصطلحات الادبية المعاصرة، دار الكتاب اللبناني، بيروت، ط1
- (70) هدهمان ژيډهر، ل168. - صباح علي شاهر، (2011)، بحث لاسس الجمالية في الرواية والكلية الموضوعية والنمط، (3-3)، السطور مجلة الكترونية شاملة، الاربعاء 10 اب.
- (71) هدهمان ژيډهر، ل170. - صباح علي شاهر، (2011)، بحث لاسس الجمالية في الرواية والكلية الموضوعية والنمط، (3-3)، السطور مجلة الكترونية شاملة، الاربعاء 10 اب.
- (72) هدهمان ژيډهر، ل180. - صباح علي شاهر، (2011)، بحث لاسس الجمالية في الرواية والكلية الموضوعية والنمط، (3-3)، السطور مجلة الكترونية شاملة، الاربعاء 10 اب.
- (73) هدهمان ژيډهر، ل183. - صباح علي شاهر، (2011)، بحث لاسس الجمالية في الرواية والكلية الموضوعية والنمط، (3-3)، السطور مجلة الكترونية شاملة، الاربعاء 10 اب.
- (74) هدهمان ژيډهر، ل186. - صباح علي شاهر، (2011)، بحث لاسس الجمالية في الرواية والكلية الموضوعية والنمط، (3-3)، السطور مجلة الكترونية شاملة، الاربعاء 10 اب.
- (75) هدهمان ژيډهر و هدهمان لاپهر. - صباح علي شاهر، (2011)، بحث لاسس الجمالية في الرواية والكلية الموضوعية والنمط، (3-3)، السطور مجلة الكترونية شاملة، الاربعاء 10 اب.
- (76) هدهمان ژيډهر، ل187. - صباح علي شاهر، (2011)، بحث لاسس الجمالية في الرواية والكلية الموضوعية والنمط، (3-3)، السطور مجلة الكترونية شاملة، الاربعاء 10 اب.

انطلقت؟، غزة، فلسطين
<https://salahabughali.wordpress.com/2014/12/23/%D8%AF%D8%B1%D8%A7%D8%B3%D8%A9-%D8%AA%D8%AD%D9%84%D9%8A%D9%84%D9%8A%D9%91%D9%8E%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%AF%D9%88%D9%84%D8%A9-%D8%A7%D9%84%D8%A7%D8%B3%D9%84%D8%A7%D9%85%D9%8A%D8%A9-%>

عباس محمد رضا البياتي و ايناس كاظم شنبارة الجبوري، (2015)، عتبات البنيوية التكوينية ونقاط انطلاقها، مجلة كلية التربية الاساسية للعلوم التربوية والانسانية، جامعة بابل، شباط، العدد 25

فؤاد الكنجي، (2015)، الراسمالية وفلسفة التشيؤ، الحوار المتمدن

<http://www.m.ahewar.org/s.asp?aid=494123&r=0&cid=0&u=&i=0&q>

كمال بومنيير، (2013)، من غيورغ لوكاش الى اكسل هونيت نحو اعادة بناء مفهوم التشيؤ، جامعة الجزائر، الفلسفة، المجلد الثاني، العدد 4، ص79-90

مدحت الجيار، (2002)، النص الادبي من منظور اجتماعي، دار الوفاء لنديا الطباعة والنشر، الاسكندرية

3- ژيډهر ب زمانى ټنگليزى

- Ameen Abdulqader Omer, (2016), The Iraqi Kurdish Novel, 1970-2011. A Genetic Structuralist Approach, Unpublished PhD thesis, University of Exeter.
- Val Burris, (1988), 'Reification: A Marxist perspective' California Sociologist, Vol. 10, No. 1, pp. 22-43.

<https://darkwing.uoregon.edu/~vburris/reification.pdf>

ژيډهر

1- ژيډهر ب زمانى كوردى

- نهمين عبدولقادر عومهر، (2018)، "رؤمان و نازار: جهانبينينا گه‌نجان پشتي شهرى داعش، 2014-2017"، گوڤارا زانستين مروفايه تي يا زانکویا زاخو، په‌رهنده: 1، هژمارا 1، بهرگى 1، ل 22-29.
- ديار نهره‌دنى، (2017)، ناترا: دووماهى ئادهمى ل سهر نهردى، رؤمان، تركيا

2- ژيډهر ب زمانى نهره‌بى

- ايان كريب، (1999)، النظرية الاجتماعية من بارسونز الى هابرمانس، ت: د. محمد حسين غلوم، عالم المعرفة، العدد: 244، الكويت
- بيسان الشيخ، (2014)، "داعش" موضة الشباب المعاصر... ومراة امراضه بحث عن قضية ومعنى في ظل خواء الايديولوجيا وفشل قيم الحداثة، في محمد سليمان ابو رمان، سر الجاذبية: داعش، الدعاية والتجنيد، عمان، مؤسسة فريدرش ايبيرت

- جورج لوكاش، (1982)، التاريخ والوعي الطبقي، ت: حنا الشاعر، ط2، دار الاندلس، بيروت
- حمزة المصطفى و عبدالعزيز الحيص، (2014)، سيكولوجيا داعش، منتدى العلاقات العربية والدولية
<file:///F:/Desktop%20folder%202018/kutub/سيكولوجيا-.pdf>

الخلاصه

في السنوات الاخيرة ظهر عدد من الكتاب الشباب في كوردستان العراق و ديار اردني يعد واحدا منهم. و روايته ناترا قد كتبت باسلوب جديد وملفت للنظر. الشيء الذي يدعو الى الملاحظة هو ان اكثرية الشخصيات اذا لم نقل كلها هي من الحيوانات، النباتات والجمادات وكلها تتكلم، تفكر وتعبّر عن احساسها، حيث منحهم أردني صفات الانسان وهذا ما اقصد به بمصطلح "الأنسنة". في عالم أردني كل الاشياء محبة، بريئة، جيدة وانسانية ماعدا الانسان نفسه. بالرغم من ان سرد القصص على لسان الحيوانات او تحويل الاشياء الى شخصيات قد لا يكون بالشيء الجديد في مجال الادب، ولكن رواية "ناترا" اخذت حيزا واسعا في ذلك. الشيء، الأهم هو ان كل الاشياء انسانية ماعدا الانسان. وهذا ما جعلنا نعتقد ان الموضوع يستحق الدراسة وكان دافعا لكتابة هذا البحث القصير. هذه الدراسة هي محاولة بحث وتحديد أسباب هذه الظاهرة عند هذا الكاتب الشاب. الفرضية التي احاول اثباتها في هذا المجال هي انه هناك علاقة بين فكر الكاتب والطبقة الاجتماعية التي ينتمي اليها و روايته "ناترا". وهنا نحاول اثبات انه مقابل التشيؤ التي هي نتيجة النظام الرأسمالي واطافة الى العنف المفرط والدموية وبشاعة اعمال الانسان خاصة التي يقترفها الاسلام المتطرف فلم يبق هناك اية قيم انسانية بل اصبح الانسان بسبب بشاعة اعماله وحش مجرد من الانسانية وهذه الظروف كلها قد تكون ايضا بسبب النظام الرأسمالي. هذه الدراسة تسعى لتحليل النص والوصول الى النتائج اعتمادا على الآراء النقدية التي تبحث في العلاقة بين النص الادبي و المجتمع وخاصة نظرية لوسيان جولدمان "البنوية التكوينية".

HUMANITARIAN OF THINGS IN THE NOVEL OF "ATRA" BY DEYAR EREDING

NAFEESA ISMAIL HAJI

College of Languages, University Of Duhok, Kurdistan Region-Iraq

ABSTRACT

one of them. His novel 'Atra' is one the works that has been written in a new and attractive style. The interesting thing in the novel is that most of the characters, if not all, are animals, plants and things, all of them speak, think and In recent years, a number of young writers have appeared in Iraqi Kurdistan, Deyar Erediny is express their feelings, as Erediny gives them the features of human being, and that is what I mean by 'humanization'. In Erediny's world, everything is innocent, good and human, except for man himself. Although, narrating stories on the tongue of animals or making characters of things is not something new in literature, but in the novel "Atra" this has taken a wide space and, most importantly all things are human except human himself. And this is what made us believe that the subject deserves study and was the motivation to write this research. This study is an attempt to identify the reasons behind Erediny's style and this phenomenon in his novel. The hypothesis of this work is that there is a connection between the writer's thought and the social class that he belongs, and his novel. This study aims to prove that as same as the reification which was the result of the capitalist system, giving everything the features of human except human himself in Atra is a result of ugliness, bloody and terrorist actions of human being and crimes that he committed by the name of religion. All this could be a result of capitalism too. This study seeks to analyze the novel and to reach the results based on the critical views that are looking at the relationship between the literary text and the society, especially Lucian Goldman's theory of 'structural structuralism'.